

életem azt, hogy a tanulók akár élőszóval, akár írásban el tudják mondani gondolataikat, akkor elértem a nyelvtanítás igazi célját, akármilyen úton-módon sikerült is ez nekem. Így természetesen a nyelvtanításnál igen fontos, hogy hozzáférjek a tanulók gondolatvilágához, mert hiszen meg akarom őket szólaltatni, ez pedig kisebb csoportban sokkal jobban és egyetemesebben sikerülhet, mint nagyobb létszámú osztály esetében. A csoportosításnál igen termékeny szempontként kínálkozik a tanulóknak nyelvtanulási típusok szerinti beosztása (vizuális, auditív, motorikus-, vagy introvertált, extravertált- vagy inkább elemző, egybelátó- grammatizáló-beszélő, nyelvek iránt fogékony, „jófülű“, vagy nyelvek iránt érzéketlen, „botfülű“ stb.), bár az sem lehetetlen, hogy a különböző típusokból összetevődő esetleges csoport keretében fejleszti a nyelvtudást, jobban megfelel az életnek és a résztvevő egyesek egymásra kiegyenlítően hatnak. Felsőbb fokon, a társalgás megindulásakor, mérlegelhetnők az érdeklődési körök szerinti csoportosítást is, annival is inkább, mert a serdülő korból kibontakozó ifjában már ébred ez egyik-másik irányban határozott szaki érdeklődés.

Mindezt csak a teljesség kedvéért fűztük hozzá a jelenlegi csoportosításról írt sorainkhoz. Mai adottságaink mellett, a jövő zenéjeként hatnak az ilyen mély lélektani előkészítő munkát igénylő csoportalakítások. Akárhogyan alakul is az élő nyelvek tanítása iskoláinkban (s nem lehet elvitatni, hogy határozottan emelkedőben vannak eredményei), mindenkorra meg lesz a kisebb létszámú csoportok követelésének indokolt-sága. Hiszen a beszélgetés igen bonyolult lélektani műveletén kívül a nyelvtanárnak állandóan figyelemmel kell lennie a tanítványok fokozatosan bővülő szó- és fordulatkincsének ébrentartására, állandó, de még sem erőltetett gyakoroltatására, a nyelv szerkezeti elemeinek, nyelvtani jelenségeinek inkább észrevétlen megrögzítésére és elmélyítésére, szóval annyi mindenre, hogy valóban bűvészi erő kell mindennek sikeres megoldásához. Ezért a csoportalakítás szinte elemi szükségesség a nyelvtanításban s minden létszámcsoökkentés, így a fentebb tárgyalt osztálykettéosztás is föltétlenül jelent előnyt. Maga a csoportalakítás kérdése viszont behatóbb és lényegbevágóbb mérlegelést és utána nagyobbhatású gyakorlati nyelvoktatást érdemelne.

Krammer Jenő.

2. A tanterv és a film.

Nem szükséges a szemléltetés fontosságáról írnom. Erről valamennyien meg vagyunk győződve. Bizonyos tárgyak tanítása kevesebb, más tárgyak több szemléltetést kívánnak. Cikkemet a földrajz tanításának szempontjai vezérlik, ahol kétségtelenül a helyesen alkalmazott szemléltetésen áll vagy bukik az eredmény, ha a módszer nem megfelelő. A módszer olyan, mint a haditerv. Figyelembe kell vennünk a küzdő személyeket és a hatás eszközeit, hogy eredményre juthassunk. Tapasztalataimról számolok be tehát, a földrajztanár gondjait tárom fel, és hívom a kartársaimat véleményük nyilvánítására.

Első problémánk, hogy összekapcsoljuk a tanuló életkora lehetőségeit a megkívánt tanítási anyaggal. Ez nem könnyű feladat, mert például a másodikos gimnazistának heti négy órában az egész világot kell tanítanunk. Mondanom sem kell, hogy e roppant anyag szellemi kincseit megközelítőleg is igen nehéz feltárunk. A tizenkétéves gyermek lelki világához szinte kizárólag a szemléltetéssel hozhatjuk közelebb a távoli területeket. Kétágú ismeretanyagot kell nyújtunk. Tájékozódást a világban és helyes szemléletet a világról. A tájékozódás lényegében topográfia, nevek és térképjelek egymáshoz való viszonya, jól megszerkesztett váz, kevés kitöltő tartalommal. A helyes szemlélet oldja fel a száraz adattár kötelékeit. Elevenné varázsolja a nyelvtörő neveket, a nevek mögött megjelenik az élet mozgalmas képe, az ezerarcú világ mesés sokfélesége. A térképjelek, nevek, adatok megjegyzése ösztönös és könnyebb lesz, ha módunkban van a film útján megoldani a kapcsolatos képzeletvilág kötelékeit, ha a világ szemlélete érdekes élménnyé lesz a gyermek lelkében. Ezt állóképekkel sohasem tudjuk elérni, csak sejtetni.

A film tehát segít bennünket, kivált a második osztály módszertanilag nehéz ösvényén. Filmen azonban az egész világot mégsem nyújthatjuk. Erre sem időnk, sem filmünk nincs. De nem is válhat a filmbemutatás öncélú studiummá. Arra kell tehát törekednünk, hogy a döntő jellegzetességeket kiválogassuk és szemléltessük. De nem minden filmmel érünk célhoz. A tárgy tanítási egységeihez meg kell keresnünk a megfelelő filmet. Sok filmünk van, de még korántsem elegendő. Általában véve több filmet igényelünk, mint amennyit bemutatunk, mert a filmnek vágni kell az anyaghoz. A sok film bemutatása nem káros, mert minden filmnek megvan a sajátos értéke, tantervi értelme, de rováására megy a tanár szóbeli gondolat kifejtésének, mert egyszerűen nincs elegendő idő reá. Az óra módszeres felépítése nem bír el több filmet. Ezért keressük a típusfilmeket a filmek között. Például Európa bemutatásánál négy típust kell érzékeltetünk: Az óceánikus, a kontinentális, a mediterraneus és a középeurópai tájat. A tervezett filmeket is ezek szerint kell csoportosítanunk, és közülük ki kell válogatnunk azt, ami a legjellegzetesebben nyújtja a típust. Természetesen tanár és tanár mást lát és talál fontosnak az egyik filmben, mást a másikban s így a kiválogatás nem lesz egyöntetű. Ez nem baj, feltéve, hogy a tanár elegendő tudással rendelkezik a fontos és jellegzetes részek felismeréséhez. Nagyon jó lenne, ha kifejezetten típustáj-filmjeink volnának. Ezeket több filmből kellene kivágni és egyesíteni. Nagy haszna lenne ennek. A módszer kívánja ezeket, kivált ismétléseknél, mert egy-egy nagyobb tájegység anyagát könnyen összefoglalhatnók általuk. Például a földközítengeri Európa elvégzése nyomán, vagy az évvégi összefoglalásoknál hasznos lenne, ha a Mediterraneum jellegzetes növényvilága, népe, építkezése egységes filmben jelennék meg. Az ilyen film símulna a tantervhez, jól előkészíthetnők és az elképzelés végleges rögzítésére alkalmas lenne.

Természetesen nem elegendő csak típusfilmeket bemutatnunk. Az anyag tanítása során minél többet kell szemléltetnünk, mert a szemléltetés sosem elég, ha nem megy más módszertanilag fontos tevékenység

rovására. Lehetőleg minden órán legyen valami bemutatni valónk. Ha nem is egy teljes filmtekercs, legalább annak egy része.

Igen nehéz kérdésünk az időbeosztás.

Az óra ötven percből áll. A tanár azonban csak 40, esetleg 45 percet hasznosíthat a tanítás javára. Legtöbbször a film befűzése is időt vesz el, mert nem juthatunk az óra előtt a géphez: folyosói felügyelet, szülők, előadóterembe való átvonulás időt rabol el. Ha még osztályfőnöki teendők is csökkentik az időnket, máris veszélyben forog a módszeres felépítésünk. Végezzünk csak egy őszinte számítást! A számonkérésre legalább 15 percet kell szánnunk. Ez nélkülözhetetlen, mert 1. a számonkéréssel fokoznunk kell a tanulók buzgalmát, elismerést és feddést kell adnunk, irányítanunk kell a munkát, ellenőriznünk a köteleességteljesítést. 2. A számonkérés kapcsán tudjuk meg, hogy a tanulók megértettek-e bennünket, helyes-e az elképzelésük a mult órán tanultakról vagy sem. E szempontok kivált fontosak, ha gyakran és huzamos ideig vetítünk és kevesebbet érünk rá az egyes tanulókkal törődni. A tanulók egy része ugyanis hamar természetesnek találja, hogy lát és nem dolgozik, hogy élvezzi a filmet és máris tudni véli a földrajzi anyagot. Ez a dolog könnyebb vége, amit hamar megragad a rest diák. A számonkérésnek a filmen látottakra is ki kell terjeszkednie, mert csak ezután válik megemésztett tartalommmá az ismét átgondolt anyag. — Maradt tehát 20–25 percünk. Él az idővel! Ezalatt kell megtanítanunk az osztályt az új anyagra. Benne nehéz idegen nevekre. A második tanuló rendesen anyanyelvén kívül még más nyelvet nem tud és így az idegen nevek írása, eltérő kiejtése, különös hangzása nem kis gond a tanárnak sem. Az idegen neveket a táblára írjuk. A vezérszempontokat is. Ezen felül rajzolnunk és rajzoltatnunk is kell. A tizenkétéves gyermek lassan és bizonytalanul rajzol, de ez is kell, mert a megjegyzés, a térbeli tájékozódás egyetlen elmerőgztő mestersége a rajz. Még nem értünk a végére! Meg kell magyaráznunk a jelenségek értelmét is. Előfordulnak klimatikus jelenségek, természeti folyamatok, a gleccser, a tűzhányó, a földrengés, az éjféle nap stb. Mindezekről részletesebben a harmadik osztályban tanul, de kérdez, érdeklődik a tanuló és nem hagyhatjuk szó nélkül ismeretvágyát, mert ha nem gondozzuk, kialszik és ezzel elveszett a tanítás értelmessége és az értelme is. Mindezek után gondolhatunk a szemléltetésre.

Rövid tehát az óra. Figyelembe kell vennünk még, hogy a második anyag tanításában egy-egy nagyhatalmat pár óra alatt el kell intéznünk, mert másképp tanmenetünkkel ütközünk össze, és nem végezzük el az előírt anyagot. De hogy állunk a szemléltetés dolgában? — Filmjeink közül a legtöbb tíz percnél többet igényel. Vannak filmjeink, melyek az egész előrehaladási időt kitöltik, bár a tanterv anyagának csak egy órára eső kisebb hányadát tárják szemünk elé. A mai tanterv mellett tehát kis filmekre van szükségünk. Ideális lenne, ha sok, átlag öt perces filmünk lenne. Ezek a rövid filmek kívághatók a nagyobb filmekből és a gondosan összeválogatott lényegét adnák.

Nem azt mondom, hogy a mai filmek nem használhatók fel jól. Csak több változatot szeretnénk. A kis-filmek igen népszerűek lenné-

nek. Kisebb órsókkal, kisebb csomagolásban, olcsóbb áron, nagyobb példányszámban kerülhetnének a pedagógusok kezébe. Ma úgyis nehéz új anyagot cserélni, felvenni, kidolgozni. Vegyük elő a régit és szétvágva az évi tanmenet szerint rakjuk össze kisebb egységekbe. A tanterv szellemében emeljük ki a lényegest és így birkózzunk meg az idővel. A tanári tanmenet részletei és a filmcímek nagyjában egyezhetnének. Ez a párhuzamosság könnyebbséget hozna a munkába. — A mai nagyobb filmek is megmaradnak. Kitűnő anyag számunkra évközben is, ha egy-egy részletet hangsúlyozunk. De még alkalmasabbak a tanév vége felé, mikor a tanár és tanítvány közösen összefoglalja a tanult anyagot és több időt szánhat az elmélyítésre is.

Érintenem kell a problémák kapcsán egy másik kérdést is. Vajon nem lenne-e jobb, ha fokozatosan áttérnénk az osztályrendszerrel a tantárgyrendszerre. Ha az egyes tantárgyaknak lenne terme — földrajznak is — kellő berendezéssel, eszközökkel, térképekkel, vetítógépekkel és oldalt nyíló szertárral, hol a tárgynak megfelelően minden kéznél van, minden felmerült kérdést, szemléltetést nyomban a legalkalmasabban oldhatnók meg. Ilyen van már a fizikusoknak, kémikusoknak, de kevés helyen van rá mód, hogy a geográfusoknak is legyen. Pedig nemcsak a rajznak, hanem még a nyelvtanulásnak is szakszerű és hasznos környezetet lehetne nyújtani, ha a termekbe az egyes osztályok tantárgyak szerint gyülekeznének. Erről azonban most részletesen nem írok. Úgy érzem azonban, hogy a földrajz, hol már homokasztal és modellek is szerepelnek, igen előnyösen tudna egy termet a tanulószervi szempontok figyelembevételével berendezni.

A földrajz tanítása tehát küzd az anyaggal, idővel és a szemléletességgel. Egyik a másik rovására mehet. De majd mindig szenved valamelyik. Ez pedig a tárgy rovására megy. Bármiképp is áll a kérdés, tudjuk, hogy ma igen nehéz a kérdéseket megoldani főképp a gazdasági okok következtében. Egy célt azonban sohase tévesszünk el szem elől: nem az a fontos, hogy a tanulóktól sokat várjunk, hogy mindenről tudjanak, hanem, hogy szeressék a földrajzt, mert a tárgy szeretete a tanulót sarkalni fogja arra, hogy saját maga, önként bővítse ismereteit olvasmányok, képgyűjtés, nyitott szemmel való utazás által. A tárgy megszerettetését tehát minden tanári ténykedésünk legfontosabb rugójává kell tennünk.

Szabó Pál Zoltán.

3. Janusarcu matematika a középiskolában.

A közvélemény matematikán általában annak csak egy részét, a számolást, az aritmetikát szokta érteni. Gyakran hallani a szülőktől: „Nagyszerű matematikus a fiam, még háromjegyű számokat is képes összeszorozni fejben.” A tanuló is a számolókészséget csodálja tanárában és ennek alapján értékeli „jó matematikusnak”. És végül mind a szülői társadalomnak, mind a tanulóifjúságnak még az a nagyon kevés-számú tagja is, aki egyebet is kíván az iskolától, mint hogy az bizonyítványt adjon, sem támaszt más igényt a matematikai oktatással szemben